

Hội Nhà báo tỉnh Đồng Nai
ĐÀI PHÁT THANH – TRUYỀN HÌNH TỈNH ĐỒNG NAI

**TÁC PHẨM DỰ THI
LIÊN HOAN PHÁT THANH TOÀN QUỐC
LẦN THỨ XVI NĂM 2024**

Nhóm tác giả/Bút danh: Mai Thị Ngọc Dung (Salyna)
Trần Gia Vinh
Trần Thị Ngân Triều

Tên tác phẩm:

“Gian nan đi tìm chữ viết bị thất lạc”

Thể loại báo chí: Chương trình phát thanh tiếng dân tộc (tiếng Choro)

Thời lượng: 30 phút

Ngày phát sóng: 10/4/2024

Dẫn chương trình: Mai Thị Ngọc Dung

Kỹ thuật viên: Nguyễn Thị Tốt

Đơn vị: ĐÀI PHÁT THANH- TRUYỀN HÌNH ĐỒNG NAI

Điện thoại: 0908735347

Email: maidungdnrtv@gmail.com

HỒ SƠ TÁC PHẨM DỰ THI
LIÊN HOAN PHÁT THANH TOÀN QUỐC
LẦN THỨ XVI – 2024

1. Tác phẩm:

- Tên tác phẩm: “Gian nan đi tìm chữ viết bị thất lạc”
- Thể loại: Chương trình phát thanh tiếng dân tộc (tiếng Choro)
- Thời lượng: 30 phút
- Thời gian phát sóng: 10/4/2024

2. Tác giả:

- Tên tác giả, nhóm tác giả: Mai Thị Ngọc Dung (Salyna), Trần Gia Vinh, Trần Thị Ngân Triều
- Đơn vị: Đài PT-TH Đồng Nai
- Địa chỉ đơn vị: 81 - Đường Đồng Khởi - P.Tam Hòa - TP. Biên Hòa
- Điện thoại liên hệ: 0908735347
- Email: maidungdnrtv@gmail.com

3. Nhóm cùng thực hiện tác phẩm:

- Người thể hiện: Mai Thị Ngọc Dung
- Biên tập: Mai Thị Ngọc Dung
- Kỹ thuật viên dàn dựng: Nguyễn Thị Tốt
- Đạo diễn: Trần Thị Ngân Triều

XÁC NHẬN THỦ TRƯỞNG ĐƠN VỊ
(ký tên, đóng dấu)

Thông tin trên bằng khen:

Ban tổ chức đề nghị các đơn vị cung cấp chính xác, đầy đủ các nội dung sau để in bằng khen và các xác nhận khác:

Tên tác phẩm: **GIAN NAN ĐI TÌM CHỮ VIẾT BỊ THẤT LẠC**

Tên tác giả/nhóm thực hiện: Mai Dung (Salyna) – Gia Vinh – Ngân Triều

* Trong trường hợp các đơn vị cung cấp thông tin không chính xác, đầy đủ, Ban tổ chức sẽ không xác nhận lại bằng khen

Nội dung Chương trình phát thanh tiếng dân tộc Choro Ngày phát sóng: 10/4/23 - Chủ đề: Gian nan đi tìm chữ viết bị thất lạc	Ghi chú
<i>(Phần giới thiệu chương trình)</i> <i>(Nhạc công chiêng bài dân ca Choro)</i> Người dân tộc Choro từng có nền văn hóa riêng, đặc sắc và có tác động nhất định đến không gian văn hóa của cả vùng Đông Nam bộ. <i>(Tiếng hát dân ca Choro)</i> Tiếng Choro là một phần quan trọng của sự đa dạng ngôn ngữ tại Việt Nam, và đóng vai trò không nhỏ trong việc bảo tồn, thúc đẩy việc hiểu biết giữa các dân tộc và ngôn ngữ khác nhau tại miền nam Việt Nam. Nhưng đến nay, hòa nhập vào cuộc sống hiện đại, phát triển, nhiều người Choro trong cùng một gia đình... lại không thể hiểu tiếng nói của nhau. <i>(Tiếng già làng Thổ Nời)</i> Khi mình nói tiếng dân tộc Choro, nhờ chúng lấy cái chén, chúng không biết chén là cái gì, chúng hỏi mình đó là cái gì? <i>(Tiếng người Choro hát dân ca bằng tiếng Kinh)</i> Trong mùa Lễ hội truyền thống quan trọng nhất của dân tộc, câu ca tiếng hát qua giai điệu dân ca Choro... lại được cất lời bằng tiếng Kinh <i>(Tiếng ông Diểu Toa)</i> Người Choro không dịch bài hát tiếng Kinh ra tiếng Choro để truyền lại cho các em nhỏ sau này, vì người Choro đã quên chữ viết của dân tộc... Trải qua bề dày thăng trầm của lịch sử, một trong những cộng đồng lớn các dân tộc thiểu số tại vùng Đông Nam bộ - người Choro - đã đánh mất đi chữ viết của mình. <i>(Tiếng Bộ trưởng Hậu A Lềnh)</i> Dân tộc nào cũng có tiếng nói và chữ viết riêng và bản sắc văn hóa, nếu đánh mất đi thì sẽ có nguy cơ đánh mất dân tộc đó. Đó là một câu chuyện buồn, thôi thúc những người với tinh thần dám nghĩ, dám làm, yêu tha thiết truyền thống dân tộc, nét đẹp quê hương, gói ghém hành trang bước chân vào con đường gian nan, dài đằng đẵng: Hành trình sưu tầm chữ viết cho dân tộc mình. Và tôi là Salyna, người sẽ kể cho quý thính giả nghe câu chuyện này, trong chương trình phát thanh tiếng Choro của Đài PTTH Đồng Nai, trên làn sóng fm97,5 Mhz, với nhan đề “Gian nan đi tìm chữ viết bị thất lạc” <i>(Kéo dài nhạc nền rồi lên lời rao)</i>	
Phần 1: Nỗi đau “Chữ viết bị thất lạc”	Rao
<i>(Âm thanh hiện trường</i> <i>Lễ hội truyền thống Sayangva của người Choro)</i> Vào mỗi dịp tháng 3 âm lịch hàng năm, đồng bào dân tộc Choro lại rộn ràng khai hội với Lễ hội độc đáo tạ ơn thần linh ban cho mùa màng bội thu - Lễ hội Sayangva. Năm nay, Lễ hội được tổ chức tại xã Xuân Thiện, huyện Thống Nhất, tỉnh Đồng	

Nai.

Làng đồng bào Choro tại xã Xuân Thiện lâu nay được xem là vùng đồng bào dân tộc lâu đời, với bề dày về giá trị truyền thống văn hóa. Salyna đã được mời tham gia Lễ hội, và theo chân ông Điều Toa – một người đam mê nghiên cứu, giảng dạy tiếng dân tộc Choro. Ông cũng là người được bà con trong làng yêu mến và khâm phục bởi hành trình đi tìm chữ viết Choro cho dân tộc mình.

(Âm thanh không khí Lễ hội rộn ràng

Tiếng ông Điều Toa tham gia lễ hội)

Không khí lễ hội Sayangva rộn ràng từ sáng sớm tinh mơ, già làng, người có uy tín phân công công việc cụ thể cho bà con trong làng tạo nên sự gắn kết cộng đồng. Nhóm thanh niên trai tráng dựng cây nêu với mong muốn mang tin báo và thư mời đến thần linh; nhóm chuẩn bị mâm lễ vật gồm cơm lam, thịt nướng, bánh dày dâng lên thần linh với lòng thành kính; nhóm chuẩn bị các dụng cụ cho việc tham gia các môn thể thao truyền thống của đồng bào dân tộc mình; nhóm diễn tập bài cồng chiêng và điệu múa, bài hát đặc trưng của dân tộc... Tất cả trong trang phục truyền thống tạo nên sắc màu riêng có của cộng đồng dân tộc Choro, xã Xuân Thiện nói riêng và đồng bào dân tộc Choro trên địa bàn tỉnh Đồng Nai nói chung.

Trong niềm hân hoan, rộn rã ấy, ánh mắt ông Điều Toa đôi lần thoáng nét nghiền ngẫm suy tư, ông chia sẻ:

(Tiếng ông Toa)

Sayangva là lễ hội rất đặc sắc, ngày nay, không những người Choro mà nhiều người không phải dân tộc Choro cũng biết đến và tham gia. Tuy nhiên, có vài nét văn hóa trong Lễ hội đã bị lãng quên, khác đi so với nguyên bản. Không chỉ Sayangva, người Choro còn có nhiều Lễ hội đặc trưng khác như Lễ hội Ốp Yang Va (khác vùng), Ốp Yang Vri... cũng đều có lễ nghi truyền thống. Có điều, tất cả đều được truyền miệng từ đời này qua đời khác, dường như không ai trong cộng đồng còn sử dụng chữ viết, hiện nay chỉ còn giữ tiếng nói. Mà khi truyền miệng như vậy rất dễ mai một, lãng quên. Như Lễ hội Ốp Yang Va đã dần mai một theo dòng chảy thời gian, hiện nay chỉ còn phục dựng ở một số nơi, như Bà Rịa Vũng Tàu. Còn Lễ hội Ốp Yang Vri đang đứng trước nguy cơ thất truyền. Tôi lo lắng đến một lúc nào đó cả những gì đặc sắc nhất của Sayangva thế hệ trẻ sẽ không còn nhớ nữa, nếu cứ lưu giữ theo cách truyền miệng như vậy.

Điều ông Điều Toa lo lắng ẩn nết rõ ràng hơn khi những thanh niên có mặt tại đây chủ yếu sử dụng tiếng Kinh để giao tiếp, những người dùng tiếng Choro trò chuyện với nhau phần lớn là người già trong làng.

(Âm thanh hiện trường các nhóm thanh niên tụ họp,

hát bài hát Choro dịch từ tiếng Kinh)

Lễ hội kéo dài đến đêm tối, tại khoảng sân trước nhà, người Choro đốt lửa cùng nhau tiếp tục nhảy múa, hát ca. Những người đánh cồng vừa đi quanh đồng lửa vừa đánh tấu lên tiếng cồng rộn rã.

Sau một ngày vui vẻ, nhiều nhóm thanh niên lại cùng nhau tiếp tục tụ hội, hát vang những bài dân ca Choro... bằng tiếng Kinh.

Ông Điều Toa lắng nghe, nhịp nhịp hai ngón tay theo từng giai điệu, rồi bật cười

buồn:

(Tiếng ông Toa)

Đây là những bài dân ca tiếng Choro dịch ra tiếng Kinh, các bạn trẻ thường hay hát vui trong những ngày Lễ hội. Tôi đã từng hỏi người già trong làng, sao người Choro không dịch bài hát tiếng Kinh ra tiếng Choro để truyền lại cho các em nhỏ sau này? Thì nhận được hồi đáp: Vì người Choro đã quên chữ viết của dân tộc nên không dịch được tiếng Việt ra tiếng Choro, và cũng khó học tập tiếng mẹ đẻ của mình...

(Lên đoạn nhạc cảm xúc)

Vì sao người Choro lại quên đi chữ viết của mình? Đó là một câu chuyện dài đầy nuối tiếc.

Người Choro đến Đồng Nai khai khẩn lập nghiệp trước thế kỷ XVI, được xem là cư dân tại chỗ của vùng đất này. Tính đến nay Đồng Nai có khoảng hơn 16 ngàn người Choro sinh sống, chiếm gần 9% nhân khẩu là đồng bào dân tộc thiểu số trên toàn tỉnh, xếp thứ 4 trong gần 40 thành phần dân tộc tỉnh Đồng Nai. Đồng Nai cũng là địa phương cho đông người Choro sinh sống nhất vùng Đông Nam bộ.

Ngôn ngữ của người Choro đã trải qua một lịch sử phát triển và đôi mặt với những sự thay đổi đáng kể. Trước đây, khi người Việt chưa định cư ở khu vực này, tiếng Choro có sự chia rẽ giữa những người nói tiếng Chăm, thuộc ngữ tộc Malay-Đa Đảo, và những người nói tiếng Môn-Khmer. Đến tận giai đoạn giữa thế kỷ 20, để thuận tiện cho việc truyền giáo trong khu vực đồng bào Choro sinh sống - chữ viết Choro bắt đầu được quan tâm nghiên cứu. Vào khoảng thập niên 60 - 70 của thế kỷ 20, chữ Choro đã bắt đầu có những sự thống nhất cơ bản và được đưa vào giảng dạy tại một số tỉnh có đồng bào Choro sinh sống. Song, do nhiều biến động, đến nay hầu hết các tài liệu về chữ viết đã không còn đầy đủ nữa. Nhiều vị cao niên cũng chỉ biết rằng, chữ viết của dân tộc mình đã thất truyền từ lâu. Ông Trần Văn Lý – Người uy tín đồng bào dân tộc Choro, xã Xuân Thiện, huyện Thống Nhất cho hay:

(Tiếng ông Lý)

Mình không có chữ viết nên có biết lưu giữ lại gì đâu, người lớn truyền miệng chỉ lại người nhỏ, rồi dần dần quên đi nhiều thứ. Như Lễ hội Óp Yang Vri bây giờ phải phục dựng, bổ sung các điệu múa, điệu hát dân gian theo đúng nguyên bản diễn xướng của Lễ hội. Nếu có chữ viết riêng, lưu truyền riêng, thì có lẽ các ông bà xưa cũng có lưu truyền lại. Đây là điều thiệt thòi khi không có chữ viết.

Người Choro ngày nay chủ yếu nói tiếng Kinh, thế nên, ngôn ngữ đã có phần bị mai một. Ngôn ngữ ít dần người nói, lại không có chữ viết, càng khiến đà mai một tăng nhanh hơn. Đây là điều trăn trở bao năm với những người lớn trong làng. Già làng Thổ Nôi, dân tộc Choro - Ấp Tín Nghĩa, xã Xuân Thiện chia sẻ:

Băng:

“Người lớn biết tiếng Choro nay đã già hết rồi. Chắc chắn là sợ mai một, trẻ con dân tộc bây giờ nói tiếng Việt, khi mình nói tiếng dân tộc Choro, nhờ chúng lấy cái chén, chúng không biết chén là cái gì, chúng hỏi mình đó là cái gì?”

Bà Thị Nhung, dân tộc Choro cũng bày tỏ nguyện vọng:

Băng:

Mong muốn con cháu duy trì tiếng dân tộc để biết tiếng dân tộc mình, không biết

nhieu cũng biết ít, rất là quan trọng.

(Nhạc nền bài hát dân ca tiếng Choro đầu Lễ hội)

Sau tất cả mọi khác biệt về sắc phục, văn hóa, đời sống, điều quan trọng nhất để phân biệt sự tồn tại của một dân tộc có lẽ là tiếng nói, tiếng nói còn thì dân tộc còn. Mà để lưu truyền, bảo tồn tiếng nói thì chữ viết chính là hình thức quan trọng nhất. Tiến sĩ Văn hóa dân gian Nguyễn Thị Nguyệt – Phó Chủ tịch Hội Văn học nghệ thuật tỉnh Đồng Nai cho hay:

(Tiếng TS Nguyệt)

Cái việc mà một dân tộc không bảo lưu, bảo tồn được chữ viết của mình rõ ràng là có những sự không thuận lợi. Thứ nhất là trong việc tra cứu các văn bản, tư liệu liên quan phong tục, tập quán, lễ hội. Việc chúng ta là Latinh hóa chữ viết của họ nó cũng hạn chế, tới thế hệ trẻ thì lại ít quan tâm. Ví dụ ngày xưa người già, nghệ nhân, người ta am hiểu một vấn đề gì đó người ta lưu lại, còn trẻ em chắc chắn sẽ không biết cái đó, không biết luôn, mặc dù nó là người Choro nhưng nó không hỏi nghệ nhân đó thì đâu biết được? Thì rõ ràng là có sự không thuận lợi trong việc truyền đạt phong tục tập quán.

Thống kê cho thấy, người Choro xa xưa có hàng chục Lễ hội truyền thống liên quan đến phong tục tập quán thờ thần Núi, thần Rừng, thần Lúa..., đến nay nổi lên nhất chỉ còn Lễ Sayangva. Chỉ duy nhất một Lễ hội cho một nền văn hóa dân tộc lâu đời ở khu vực miền Nam, với đa phần nghi lễ truyền thống bị lãng quên, các điệu múa đặc trưng cũng không còn, là điều vô cùng đáng tiếc. Thậm chí hiện tại, giữa người Choro với nhau cũng giao tiếp nhiều bằng tiếng Kinh, lời ru con bằng những làn điệu dân ca Choro cũng thưa thớt dần...

Chính điều này đã không ngừng thúc đẩy nhiều nhà nghiên cứu, những người con của dân tộc Choro dành rất nhiều năm, thậm chí gần cả đời để sưu tầm, đi tìm lại chữ viết của dân tộc mình. Trong đó có ông Điều Toa.

Xuất phát từ lòng yêu tha thiết văn hóa của dân tộc và lo sợ có ngày mai một, ông Điều Toa đã quyết tâm tìm cách để bảo tồn được ngôn ngữ của Choro, dù cho đó là hành trình vất vả hàng chục năm qua.

Phần 2: Từ cậu bé chăn bò đến người tìm lại chữ viết của dân tộc

(Âm thanh dạy đọc, viết chữ Choro tại nhà ông Điều Toa)

Đều đặn vào mỗi buổi sáng thứ 7 hàng tuần, lớp học chữ Choro tại nhà ông Điều Toa lại đông đúc các em nhỏ đến học.

Phòng khách được ông Điều Toa tận dụng, kê bàn ghế đơn sơ, tấm bảng đen nhỏ được treo lên, dùng phấn trắng nắn nót từng chữ viết Choro tên bài giảng, vậy là một lớp học miễn phí được hình thành.

Lớp có vài chục em, lúc đủ, lúc vắng, nhưng với sự kiên trì của thầy Điều Toa, lớp học luôn được duy trì và nhận được sự cổ vũ của cộng đồng dân tộc Choro tại xã

Xuân Thiện. Em Lê Nguyễn Ngọc Trâm – học viên của lớp rất hồ hởi chia sẻ về thành quả của mình:

(Tiếng em Trâm)

Sau thời gian tiếp xúc thì em thấy tiếng dân tộc của mình rất hay. Em thường về nhà giao tiếp với người thân bằng tiếng dân tộc để giữ nguồn gốc không bị mất. Qua quá trình học em cũng tiếp thu được rất nhiều điều về nền văn hóa của dân tộc mình. Còn có rất nhiều bài hát dịch sang tiếng Choro, em thích nhất bài ca “Khi mẹ lên nương”...

(Giọng em Trâm hát bài “Khi mẹ lên nương”)

(Lồng nhạc bài hát dân ca tiếp theo)

Sau nhiều năm, một lần nữa dân ca bằng tiếng Choro lại được du dương vang khắp bản làng. Người già vui mừng, các em nhỏ thích thú, với ông Điều Toa lại càng là niềm hạnh phúc, bởi đây là thành quả bao năm ông miệt mài tự tìm tòi, nghiên cứu chữ viết Choro từ nhiều nguồn sách xưa và những người có uy tín. Tự ông đã sáng tạo ra 26 kiểu chữ cái Choro dựa trên mẫu chữ Latinh, rồi dịch những cuốn sách, chữ viết tiếng Việt thành chữ Choro dạy lại cho đồng bào dân tộc.

Đáng ngưỡng mộ hơn khi xuất phát điểm của ông Điều Toa không phải từ gia đình có truyền thống học tập, mà do chính bản thân ông tự nỗ lực phấn đấu với tâm nguyện duy nhất: “Còn chữ viết, tiếng nói, dân tộc ấy vẫn còn giá trị văn hóa chảy mãi với thời gian”.

(Chuyển nhạc)

Ông Điều Toa sinh ra và lớn lên tại ấp Tín Nghĩa, xã Xuân Thiện, huyện Thống Nhất, tỉnh Đồng Nai – địa phương có bề dày về giá trị truyền thống văn hóa dân tộc Choro. Từ năm 14 tuổi, ông đã mồ côi cả cha lẫn mẹ. Vì tự mưu sinh, một cậu bé vừa học xong lớp 7 đã phải đi chăn bò thuê để cùng với anh trai nuôi 2 em.

Suốt 4 năm chăn bò thuê, trưa nào ông cũng cùng nhóm trẻ chăn bò người Choro trong làng lấy nắp nồi, lon nhựa chơi trò đánh cồng chiêng, hát dân ca Choro. Vì mê cồng chiêng, ca hát nên trong làng, ngoài xã mỗi khi có tổ chức văn nghệ, lễ hội là cậu bé chăn bò Điều Toa có mặt để bắt chước, học tập theo. Đây cũng là khởi nguồn niềm tự hào dân tộc lớn dần trong ông.

Tuổi 18, chàng thanh niên Điều Toa thôi đi chăn bò thuê và chuyển sang làm thợ cưa, bóc vác. Trong thời gian này, ông được đi nhiều, tiếp xúc nhiều với đồng bào Choro trong xã, huyện và những nơi khác, như: Xuân Lộc, Long Khánh tỉnh Đồng Nai, Bù Đăng của tỉnh Bình Phước... Nhờ vốn tiếng Choro tự học, ông tiếp chuyện được với rất nhiều người già, người có uy tín, những người am hiểu về phong tục tập quán Choro để tìm hiểu về tiếng nói, chữ viết của dân tộc Choro mình.

Thấy ông Điều Toa có năng khiếu văn nghệ, hiểu biết về phong tục tập quán Choro, Đoàn Thanh niên xã Xuân Thiện đã mời ông giữ chức Bí thư Chi đoàn thanh niên ấp Tín Nghĩa và tham gia Đội văn nghệ xã Xuân Thiện. Và cũng vào lúc này, câu hỏi: tại sao người ta dịch dân ca tiếng Choro ra tiếng Kinh hát, mà đồng bào Choro của ông không dịch được bài hát tiếng Kinh ra tiếng Choro?” trăn trở mãi trong lòng ông, thôi thúc ông quyết tâm đi tìm cho được chữ viết của dân tộc mình.

(Phỏng vấn)

Salyna: Ông đã bắt đầu quá trình đi tìm chữ viết Choro của mình như thế nào ạ?

Ông Điều Toa: *Khi đi chăn bò, khi làm việc, tôi suy nghĩ, sau này con cháu mình không nhớ chữ viết, không nói tiếng dân tộc, chỉ nói tiếng Việt, mình làm sao có chữ, cất giữ, để con cháu sau này nhìn thấy để học.*

Salyna: Ông lần tìm được chữ viết Choro là trong hoàn cảnh nào ạ?

Ông Điều Toa: *Có một người chú, thầy giáo dạy tiếng Choro, từ đó tôi học theo chú. Năm 2014, tình cờ tôi đi tìm chữ, tìm tài liệu chữ viết và tìm được mục sư Điều Xảo tặng cho cuốn sách “Em học văn tiếng Chrau Jro”.*

Salyna: Lần đầu tiếp xúc được với chữ viết của dân tộc mình, cảm xúc của ông ra sao?

Ông Điều Toa: *Khi tiếp xúc với chữ viết dân tộc, tôi rất vui mừng, khác với những gì tôi hình dung vì trước giờ có biết nó ra sao, giờ nhìn thấy đúng là những con chữ của hạnh phúc. Qua sự tâm tôi xin mục sư Điều Xảo cho tài liệu mình về nghiên cứu.*

Salyna: Chính vì cảm xúc đặc biệt đó mà ông đã có thể sáng tạo ra 26 kiểu chữ cái Choro đúng không ạ?

Ông Điều Toa: *Đúng vậy, trong quá trình sáng tạo ra 26 chữ cái, trước mình thấy sách cũ, mình đọc chữ thì được, còn chữ cái chưa có, mình tự suy nghĩ, nghiên cứu ra chữ cái dân tộc Choro.*

Salyna: Những người già, người giỏi chữ Choro trong làng và ở nhiều nơi khác đã có đánh giá và hỗ trợ gì cho quá trình đi tìm chữ của ông?

Ông Điều Toa: *Người Choro mình, giọng nói cũng chia ra từng vùng miền như Bắc, Trung, Nam, giọng mỗi vùng nặng nhẹ khác nhau, trong quá trình tìm hiểu tôi thấy chữ viết dân tộc Long Khánh là chuẩn nhất. Rồi các già làng, người uy tín từng nơi tôi gặp, lý giải từng từ và hỗ trợ tôi làm tự điển, họ rất chào đón việc này.*

Salyna: Điều gian khó nhất với ông trong hành trình đi tìm chữ này là gì ạ?

Ông Điều Toa: *Ban đầu có nhiều khó khăn, soạn thảo bằng tay, bắt đầu nhờ bạn đánh máy tính, nhà tôi thời điểm đó không có máy tính, máy tính cũ được cho, tôi tự làm, mài mòn 80-90%. Tôi tìm đến các thầy ở Bà Rịa- Vũng Tàu, Túc Trưng... đi tìm học hỏi ở vùng khác. Tôi đi cả 10 năm rồi.*

Salyna: Trong quá trình dạy chữ Choro cho các em, điều gì làm ông trân trọng nhất?

Ông Điều Toa: *Bây giờ chỉ lo cho các em, nói chung các em cũng hiểu được nhưng tiếp xúc với người kinh nhiều, chỉ trước quên sau, đòi hỏi bản thân mình phải kiên trì.*

Việc truyền dạy chữ Choro và công chiêng cho thế hệ trẻ có ý nghĩa quan trọng trong việc bảo tồn, gìn giữ và phát huy các giá trị của văn hóa của đồng bào Choro nói riêng và các dân tộc thiểu số trên địa bàn tỉnh Đồng Nai nói chung. Những đóng góp không ngừng nghỉ của ông Điều Toa đã được người dân, chính quyền địa phương ghi nhận. Nhiều năm liền ông được UBND huyện, UBND tỉnh tặng giấy khen, bằng khen vì có thành tích xuất sắc trong công tác dân tộc thiểu số. Bà Thị Nhung – Người dân tộc Choro chia sẻ:

(Tiếng bà Nhung)

Thầy Điều Toa rất nhiệt tình trong công việc, tôi cũng thấy có một người tiếp nối, nếu không có Điều Toa, ngày này không biết thế nào. Tôi phải khen Điều Toa là người

<i>hết lòng với việc giữ gìn bản sắc dân tộc, dù bận rộn nương rẫy vẫn hết lòng duy trì lớp học miễn phí cho trẻ em.</i> Ông Trần Minh Châu - Chủ tịch UBND xã Xuân Thiện, huyện Thống Nhất cho hay: (<i>Tiếng ông Châu</i>) <i>“Vừa rồi tôi cũng đề nghị bên xã quan tâm đến Điều Toa, có hướng dạy cho con cháu, ngược lại con cháu học với người Kinh, xã cũng hướng cho dạy học, nhưng dạy học tập trung, một là dạy ở UBND xã Xuân Thiện, hai là nhà ông Điều Toa, tôi cũng đề nghị xã quan tâm hỗ trợ kinh phí cho ông Điều Toa hàng tháng, để có kinh phí dạy cho các cháu tiếp thu tiếng dân tộc mình.”</i> Có một điều khiến ông Điều Toa vẫn luôn trăn trở. Đó là hiện ông vẫn chưa tìm ra chữ Choro gốc để đối chiếu với bảng chữ cái của ông sáng tạo. Những người biết chữ Choro mà ông gặp đều không còn nhớ chính xác cách phát âm, viết chữ Choro, nên dù đã tìm ra được 26 chữ cái, các âm chữ Choro, ông Điều Toa vẫn chưa có cơ sở khoa học cụ thể. Ông chỉ dám đem những điều mình biết, tìm tòi được dạy cho 2 đứa con và trẻ em trong làng. Tuy nhiên, câu chuyện đi tìm chữ viết của người Choro vẫn có nhiều người đồng hành cùng ông Điều Toa, tiếp thêm cho ông rất nhiều động lực và khát vọng thực hiện ước mơ này.	
Phần 3: Lan tỏa và khát vọng thống nhất chữ viết Choro	
Hành trình tìm lại chữ viết của đồng bào Choro đã diễn ra trong nhiều giai đoạn khác nhau, cũng diễn biến ở nhiều địa phương. Tại tỉnh Bà Rịa – Vũng Tàu, ông Trần Tấn Vĩnh - nguyên Phó Chủ tịch UBMTTQ VN tỉnh được xem là người tiên phong cho công cuộc bảo tồn văn hoá dân tộc Choro. Ông Vĩnh đã lập ra hệ thống với 34 đơn vị chữ cái. Quyển từ điển Việt – Choro của ông với hơn 10.000 từ đã được Sở Khoa học và Công Nghệ của tỉnh Bà Rịa – Vũng Tàu nghiệm thu từ năm 2007. Còn ông Điều Toa tại Đồng Nai đã tìm cách bảo tồn ngôn ngữ của Choro thông qua việc sưu tầm những tài liệu còn sót lại và tham khảo từ các nhà nghiên cứu và người cao tuổi. Ông tạo ra một bộ chữ viết Choro dựa trên ký tự La-tinh với 26 chữ cái, biên soạn cuốn từ điển với độ dày 100 trang, trình xin ý kiến chính quyền để cuốn từ điển được phát hành. Hay như anh Điều Bình, người đồng bào dân tộc Choro ngụ tại Tp. Biên Hòa đã lập trang Facebook Pa lầy Jro để thu thập và giới thiệu văn hóa, ngôn ngữ của đồng bào Choro. Anh Điều Bình còn dành nhiều thời gian tìm hiểu, sưu tầm ngôn ngữ của người Choro, đối sánh với ngôn ngữ tiếng Việt và giới thiệu rộng rãi đến cộng đồng. Còn nhiều nữa những công trình nghiên cứu về chữ viết Choro, nhưng một điều đáng buồn và cần suy ngẫm chính là: Vì sao đến nay người Choro vẫn chưa có chữ viết thống nhất? Đây là câu hỏi chưa có lời giải đáp xác đáng, và cũng là trăn trở của nhiều thế hệ đồng bào Choro. Sinh thời lúc đi đến nhiều địa phương tìm lại chữ viết của dân tộc mình, ông Trần Tấn Vĩnh – tác giả quyển từ điển Việt – Choro tại tỉnh Bà Rịa – Vũng Tàu từng chia sẻ: (<i>Tiếng ông Vĩnh</i>)	

Thành quả chữ viết Choro chỉ là công trình nghiên cứu cá nhân, quy mô và phạm vi phổ biến chưa cao nên tính thống nhất trong cộng đồng chưa có, nên mỗi địa phương, mỗi khu vực làm một kiểu.

Để tìm được một phương án thống nhất chung, ông Điều Sầu – Người nhiều năm nghiên cứu về văn hóa đồng bào dân tộc Choro, giảng viên trường Văn hóa nghệ thuật tỉnh Đồng Nai cho rằng:

(Tiếng ông Sầu)

Phải có người truyền dạy, phải có người am hiểu về ngôn ngữ và phải có từ điển thống nhất. Ví dụ người Choro ở Vũng Tàu nói, mà người Choro ở dưới này không nghe hiểu, vì tên gọi khác nhau. Chỉ cách một con đường thôi, ví dụ “bắp”, một cái từ đó đã có 2 tên gọi Choro khác nhau rồi. Phải đi nghiên cứu tại các vùng miền có người Choro sinh sống, để thống nhất lấy cái từ đó, coi bao nhiêu phần trăm đồng ý lấy từ này. Nên từ điển chung cũng rất quan trọng.

Như vậy, để có thể có sự thống nhất chung trên cơ bản chữ viết của dân tộc Choro, cần có nguồn lực để khảo sát sự khác nhau trong ngôn ngữ ở mỗi địa phương có người Choro sinh sống, đây là điều mà ông Điều Toa trăn trở và mong muốn được thực hiện:

(Tiếng ông Toa)

Tôi mong muốn Nhà nước tài trợ để mình yên tâm, để mình tập trung làm, bây giờ còn khó khăn, mong muốn có sự giúp đỡ có nguồn đó mình làm, mình sưu tầm nhiều về văn hóa dân tộc mình, các tỉnh Bà Rịa – Vũng Tàu, những nơi đó cũng đang sưu tầm và có những người lớn tuổi, người ta biết rất nhiều. Sẽ cố gắng thực hiện nguyện vọng này.

Hiện tại, ở các khu vực trên địa bàn tỉnh Đồng Nai có đông người đồng bào dân tộc Choro sinh sống, những người có uy tín trong đồng bào dân tộc thường xuyên thực hiện công tác vận động, tuyên truyền người dân gìn giữ, phát huy chữ viết dân tộc mình, kêu gọi những ai am hiểu, lưu giữ được những tài liệu về chữ viết dân tộc cùng chung tay đóng góp, hỗ trợ để hoàn thiện kho dữ liệu, tạo cơ sở truyền dạy chữ viết dân tộc. Ông Đào Ngọc Đức – Người có uy tín trong đồng bào dân tộc Choro, huyện Cẩm Mỹ nói:

(Tiếng ông Đức)

Ngôn ngữ thì di truyền từ đời ông, đời cha tới đời con. Mình có con có cái thì tập tiếng nói. Bà con dân tộc tui tui sống với người Kinh rất nhiều, nhất là phải đi học tiếng phổ thông, thứ nhất là hòa hợp với tiếng người Kinh, nên tui tui phải chủ động.

Hướng đi này không hề dễ dàng và chắc chắn là hành trình rất dài, tuy nhiên, con đường đi tìm con chữ cho dân tộc luôn cần có những bước chân dám nghĩ, dám làm và không ngại gian khó. Thời gian qua, Đồng Nai đã có nhiều chủ trương, chính sách bảo tồn và phát huy tiếng nói, chữ viết của đồng bào các dân tộc thiểu số, trong đó có người Choro. Ban dân tộc tỉnh Đồng Nai đã khẳng định: trên hành trình ấy, người Choro sẽ không phải đi một mình. Ông Nguyễn Văn Khang – Trưởng Ban dân tộc tỉnh Đồng Nai cho hay:

(Tiếng ông Khang)

Tiếng nói thì có rồi giờ có chữ viết nhưng nó chưa được đầy đủ, phải gộp nhặt chỗ này chỗ kia. Có người mới tiếp cận nghe thôi không biết chữ viết thế nào. Thế thì

chúng tôi sẽ có khảo sát từng vùng dân tộc Choro khi mỗi vùng có mỗi cái khác nhau thì hệ thống lại, để trên cơ sở đó sẽ có kế hoạch nghiên cứu latin hóa chữ viết của đồng bào lên. Trên cơ sở đó làm nền tảng để phổ cập lại.

Ngôn ngữ, tiếng nói là tài sản vô giá của mỗi dân tộc, là âm giai độc đáo, đặc trưng, tạo nên bản nhạc ngôn ngữ đa sắc đại dân tộc Việt Nam. Khát vọng có tiếng nói và chữ viết riêng là quyền lợi chính đáng của mỗi dân tộc, dân tộc nào cũng có quyền bình đẳng và tự do phát triển ngôn ngữ của riêng mình. Những chủ trương, văn bản pháp luật ban hành cho thấy sự quan tâm của Đảng và Nhà nước trong bảo tồn, phát huy việc dạy và học ngôn ngữ, chữ viết của các dân tộc thiểu số. Vấn đề này cũng được đưa ra thảo luận tại kì họp thứ 5, Quốc hội khóa XV, Bộ trưởng, Chủ nhiệm Ủy ban Dân tộc Hầu A Lềnh khẳng định:

(Tiếng ông Lềnh)

Hiện nay Chính phủ đã có rất nhiều chính sách, trước hết là Nghị định 82 của Chính phủ về việc học và nói, chữ viết trong các cơ sở giáo dục và trung tâm giáo dục thường xuyên; trong Quyết định 1719 tại Dự án 5 cũng có dự án là đào tạo cho đội ngũ cán bộ về tiếng nói và chữ viết của người dân tộc. Đối với người dân tộc thiểu số ở các trường thì có chính sách để hỗ trợ cho học sinh về chữ viết của mình thì vấn đề này thuộc trách nhiệm của Bộ Giáo dục đào tạo, Bộ cũng đang triển khai để đào tạo đội ngũ giáo viên, thiết kế chương trình giảng dạy. Theo quan điểm của tôi, còn một giải pháp hết sức quan trọng, đó là công tác tuyên truyền, vận động để người dân tự hào và tôn trọng đối với phong tục tập quán, đặc biệt là tiếng nói và chữ viết của mình. Nếu đánh mất đi thì có nghĩa là có nguy cơ sẽ đánh mất đi dân tộc đó.

Đối với đồng bào dân tộc Choro, câu chuyện đi tìm và thống nhất từ điển chữ viết đã có một trang sử mới, thêm nhiều thành tựu và nhiều đồng bào tâm huyết, nghị lực cùng tham gia. Tin rằng với ý chí và sức bền đó, người Choro sẽ đến được vạch đích cuối cùng. Trước mắt, như nhận định Bộ trưởng, Chủ nhiệm Ủy ban Dân tộc, là phải tiếp tục dạy cho thế hệ trẻ hiểu được giá trị của việc phải gìn giữ và lưu truyền bản sắc văn hóa tốt đẹp của dân tộc mình. Từ việc hiểu đúng, hiểu đủ về trách nhiệm của bản thân với dân tộc, với cha ông thì các em mới yêu thích và sẵn sàng học tiếng nói, chữ viết và các hình thức văn hóa dân gian khác của dân tộc Choro. Đó cũng là tâm niệm của ông Điều Toa cũng như nhiều nhà nghiên cứu khác trên hành trình tìm lại chữ viết dân tộc bị thất lạc của mình:

Băng:

Hòa nhập mà không giữ được bản sắc văn hóa, chữ viết thì hòa tan mất rồi. Chủ trương nhà nước quan tâm về trường học, tiếng nói và chữ viết người dân tộc thiểu số làm tôi mừng lắm. Mình là người con dân tộc đó, thì phải có trách nhiệm đối với tiếng mẹ đẻ của mình. Khó khăn mấy cũng phải làm.

(Kéo dài nhạc nền để chào kết)

Đến đây thì Chương trình phát thanh tiếng dân tộc tuần này của Đài PT-TH ĐN xin được khép lại. Hy vọng qua 30 phút của chương trình đã mang đến cho quý thính giả những phút giây hữu ích và ý nghĩa.

Quý vị đừng quên giờ phát sóng của chương trình, 6h30 sáng thứ Hai hằng tuần, trên sóng fm97,5Mhz. Salyna cùng những người thực hiện chương trình xin thân ái chào tạm biệt./.

- Hết -